

Lapse areng 2.-6. eluaastal

Ülevaade tegevusterapeudile

Areng teisel eluaastal (12-24 kuud)

Lapsed on liikuvamad, valdavalt heatujulised, palju lalisevad, naeravad ja tunnevad rõõmu täiskasvanud suhtlemisest. Kõnd ja teised motoorsed oskused täiustuvad. Esemeline tegevus toimub osavamalt, täpsemalt, koordineeritumalt. Peamiseks tegevusliigiks teisel eluaastal ongi esemeline tegevus, mille käigus laps tutvub erinevate omadustega. Jätkub sensoorne areng.

Teisel eluaastal vajab lapse selliseid mänguasju nagu kuubikud, pallid, püramiidid, üksteise sisse laotavad ämbrid, geomeetrilise kujundid, mida saab panna pesakesse. Juhendamisel laps tunnetab paremini ümbritsevat keskkonda: eristab, võrdleb, leiab sarnasusi värvi, suuruse ja kuju järgi. Kõigepealt etalonile, siis sõnale.

tuginedes suudab laps kahest esemest leida nõutavat värvi eseme jne.

Samaaegselt areneb **mälu**.

Laps mitte ei tunne ära, vaid ka meenutab hetkel puudu olevat eset.

Meenutused tekivad algselt mingi konkreetse situatsiooni raames. Näiteks nähes sangata kruusi ütleb laps: kukkus maha. Hiljem hakkavad meenutused tuginema sõnale. Näiteks lapsele öelda „lähme õue“, hakkab laps riideid otsima.

*Teine eluaasta on tähtis etapp **ene-seteenindus** oskuste kujundamisel.*

Pesemisel paneb laps käed veejoa alla, riietumisel võtab ära püksid, paneb pähe ja võtab ära mütsi, söömisel istub ise toolile, kasutab lusikat ja kruusi. Laps on lihtsalt ümberlülituv.

Teine eluaasta on kiire periood **kõne** arengus. Pooleteise aastani areneb intensiivselt kõnest arusaamine, edasi toimub ak-

tiivne kõne (sõnavara) areng. Mõtlemise areng toimub tegevuse käigus, mõtlemine on sensomotoorne.

Rikastub mänguline tegevus. Laps mängib peamiselt esemetega, mis jäävad tema vaatevälja. Hakkab teiste lastega mängima, kuid ei oska end teise inimese olukorda asetada. Võib mänguasju teiselt ära võtta, hammustada, lüüa. Mängib vastavalt esemete funktsioonile. Söödab nukke mängult lusikaga. Kõigepealt hallitab nukku, siis juba toidab koera, karu jne.

Areneb imiteerimismäng. Laps hakkab mängult lugema lehte, kammima juukseid, ehitama. Juhendamisel hakkab laps huvi tundma teiste laste tegemiste vastu ja nendega emotsionaalselt suhtlema.

Areng kolmandal eluaastal (2-aastased)

Suureneb närvisüsteemi töövõime ja aktiivne ärkvelolek 6-7 tunnini ööpäevas. Laps on kannatlikum ja suudab keskendatumalt tegutseda.

Keerukamaks muutub lapse ümberlülitumine ühelt tegevuselt teisele. Näiteks on raske äkitselt katkestada mäng ja minna sööma või kiiresti vastata küsimusele. Oluline on selles vanuses selgitada käitumisreegleid. Laps selles eas näeb ja kuuleb kõike ning matkib täiskasvanut igas pisiasjas.

Motoorselt on lapse oskused täiustunud: oskab juhtida oma keha, kaovad liigsed liigutused, suudab muuta kõnnil tempot. Laps suudab käia mööda kitsast lauda, peatuda, pöörata ja joosta. Suudab õppida sõitma jalgrattaga.

Kolmandal eluaastal täiustub **peenemotoorika**, mis võimaldab lapsel iseseisvalt riietuda, nõõpida, pesta, käsitleda söögiriistu ja süüa korralikult, kasutab pliiatsit.

Kolmandat eluaastat peetakse kriitiliseks seoses **eneseteadvuse** tekkimisega ja laps võib

muutuda mitte juhitavaks. Lapse sõnavara täiustub. Kõne muutub peamiseks suhtlusvahendiks. 2- ja 3-aastasele lapsele on iseloomulik egotsentriline kõne. Intellektuaalse arengu uuest tasemest annavad kinnitust lapse rohked küsimused: „Kuidas? Miks? Millal?“. Laps võrdleb, kõrvutab, üldistab ja jätab meelde.

Juhttegevuseks on mäng. Kui eelnevalt mängis laps asjadega, mis jäid tema vaatevälja, siis nüüd hakkab mäng lahtuma süžees (mängust olenevalt valitakse mänguasjad). Laps

suudab etendada erinevaid rolle. Rollimäng on seotud mõtlemise ja kõne arenguga.

Oluline on, et laps oskaks:

- Nimetada värve, vorme, eseme ruumis paiknemist (lähedal, kaugel)
- Grupeerida esemeid värvi, vormi ja suuruse järgi
- Võrrelda värvi, vormi, suuruse, kuju kaalu järgi: võrrelda kasutades ajamõisteid (täna, homme, praegu, hiljem)
- Eristada esemete olulisi tunnuseid (kuju, suurus, värv)
- Käte ja silma koordineerimine
- Ettekujutus hulga mõistetest (vähe, palju, üks ja kaks)

Suheldes täiskasvanuga, mängides, vaadates raamatuid täiustub lapse ettekujutus maailmast.

Laps omandab teadmisi

- **loodusnähtudest** – paistab päike; sajab vihma, lund; müristab; on pilvine, külm, soe, palav jne.
- **loomadest** - tunneb, nimetab koduloomi, omab

ettekujutust neist

- **taimedest** - esitab ja nimetab lill, puu, rohi, leht
- **toimingutest** (töö) - pesta nõusid, saagida puid, kaevata maad jne.

Kolmandal eluaastal on oluline õpitut kinnistada.

Areng neljandal ja viiendal eluaastal (3- ja 4-aastased)

Jätkub **psühhomotoorne areng**. Laps on suuteline tege- ma pikki jalutuskäike, mille käigus saab rohkelt muljeid ja teadmisi ümbritsevast. Käeline tegevus täiustub, tekib täpsus. Laps suudab silmadega kontrollida käte tegevust. Õpib paremini joonistama.

Mäng muutub selles eas keerulisemaks, tekib rollimäng ja koosmäng.

Lapsed on suutelised iseseisvalt mängima. Nad mõtlevad süžee, jaotavad rollid, peavad järgmina reegleid ja kontrollivad reeglite täitmast.

Mängus laps õpib eakaaslastega suhtlema, õpib kontrollima oma käitumist. Mängus suudab laps olla kannatlik, distsiplineeritud, sihikindel, mängus areneb loomingulisus, fantaasia, tahtemadused, kõlbelised hoiakud, taibukus.

Oluline on, et laps saaks arendada oma mängulist fantaasiat. Laps mitte ainult ei omanda, vaid omandab loominguliselt, ta loob uusi sõnu. Lapse poolt loodud sõnad on äratuntavad. Selline loomingulisus võimaldab lapsel selle ea lõpuks jutustada ja jagada oma muljeid.

Sõnavara täieneb lapsel selle ea lõpuks jutustada ja jagada muljeid. Sõnavara täieneb tunduvalt ja kasutatakse kõiki sõnaliike. Selles eas kasutatakse kõnet suhtlemiseks eakaaslastega. Suhtlemine omakorda arendab kõnet: laps esitab küsimusi, jutustab lugusid, arutleb, fantaseerib, jutustab ümber, jagab oma muljeid.

Taju on muutunud mõtestatuks, eesmärgipäraseks, analüüsivaks. Laps nimetab esemeid, nende omadusi, suhteid. Toimub üleminek liigutuslikult mõtlemiselt kujundusele. Laps on võimeline lahendama keerulisi ülesandeid, kui talle on võimaldatud arusaadavate faktide jälgimist. Laps suudab üldistada, leida seoseid, klassifitseerida kindla tunnuse alusel.

4-5aastane laps suudab *sihikindlalt* meelde jätta.

Iseloomulik on tahtmatu mälu. Kõik huvitav jääb meelde iseenest. Raskusi tekib **abstraktsimate** mõistetega: nädalpäevad, kuud, aastaajad jne.

Viiendaks eluaastaks areneb ka tahtlik meeldejätmine ja meenutamine. Laps suudab meelde jätta luuletuse, laulu, rolli teksti jne. Oluline on, et laps mõistaks teksti, mida ta pähe õpib, ehk arendada **mõtestatud mälu**.

Arengkuuendal eluaastal (5-aastane)

Laps areneb jätkuvalt järgmistes tegevustes: mäng, joonistamine, suhtlemine täiskasvanutega ja eakaaslastega. Pikkamööda hakkab juhttegevuseks muutuma õppimine.

Viiendast eluaastast alates peab hakkama last ette valmistama eesseisvaks süstemaatiliseks õppimiseks. Laps peab olema suuteline tegema seda, mida ootavad temalt täiskasvanud.

Oluline on lapse sotsiaalne valmidus grupis. Laps peab aru saama, et soov ei ole põhjus tegutsemiseks, kõigepealt on vaja mõelda ning siis alles tegutseda. Tähtis, et ülemineku oleks sujuv: enamuse ajast tegeleb laps sellega, mis on huvitav, on suur mänguvajadus. Seega õppimine muutub üha tahtelisemaks.

Intellektuaalset arengut jälgitakse komplekselt psüühiliste protsesside (tähelepanu, taju,

mõtlemine, mälu, kujutlused) arengu kaudu.

Tähelepanu on suures osas tahtmatu. Laps ei suuda juhtida oma tähelepanu, välised tegurid mõjutavad tähelepanu. Laps väsis ruttu, tähelepanu lülitub ümber, raskused on kontsentreerumisega ühele konkreetsele objektile, kuna tegevus vaheldub kiiresti.

Arendada tuleb tahtlikku tähelepanu. Tahtlik tähelepanu võimaldab täita igat ülesannet. Tähelepanu olulisemad omadused on:

- **püsivus** (tagab keskendumisvõime)
- **ümberlülitavus** (tagab orienteerumise situatsioonis ja ülemineku ühelt tegevuselt teisele)
- **jaotavus** (kaks või enam objekti korraga tähelepanu keskpunktis).

Tähelepanu omadused on arendatavad harjutamisega.

Taju: eristab hästi värve ja vorme (nimetab geomeetrilisi kujundeid) orienteerub ruumi suhtes (pöörata paremale, minna nurgani, minna teisele poole teed). Raskusi tekitab ajataju – nädalapäevad, nädal, kuu aastaajad, tund, minut. Lapsel on raske tajuda tegevuse kestvust.

Mõtlemine: domineerib kujundiline mõtlemine, areneb sõnalis-loogiline mõtlemine. Erinevad tegevused (konstrueerimine, voolimine, joonistamine, lugemine) arendavad mõtlemisoperatsioone nagu üldistamine, võrdlemine, abstraherimine, põhjus-tagajärg suhete kujundamist. Tänu sellele suudab laps mõista muinasjutu moraali (peamist mõtet), pildi mõtet, ühendada pildid ühise tunnuse põhjal. Lapsega tegelemine võib parandada arengunäitajaid (mõtlemise osas 3-4 korda).

Mälu on kuuendal eluaastal

Lapse areng - ülevaade tegevusterapeutidele

jätakuvalt tahtmatu tuginedes emotsioonidele ja huvile. Kergelt jääb meelde huvitav, kuid unustamine toimub kiiresti.

Ilmnevad individuaalsed erinevused (nt rohkem võib areneda nägemismälu jne). Tegevustes tuleb arendada kõike mälu liike. Mälu peab tuginema mõtlemisele. Juhttegevusele on jätkuvalt rollimäng, mille käigus arenevad kujutlused.

Tänu neile suudab laps tunda ennast mängus tuletõrjuna, arstina jne. Viie-kuueaastase lapse puhul on fantaseerimine loomingulisuse oluliseks eelduseks. Fantaseerimine on üks viis tajuda ja õppida tundma maailma.

Peenmotoorika arengut võib pidada indikaatoriks, mille järgi saab vaadelda lapse valmidust kirjutamiseks, lugemiseks ja kogu intellektuaalseks tegevuseks. Laps peab oskama ja

armastama joonistada, voolida, lõigata kääridega, kasutada nõela ja looduslikke materjale jne.

Case- Smith, J. (2001). Occupational Therapy for Children. The Ohio State University Columbus, Ohio.

Einon, D. (1998). Meie tark laps. Marshall Editions Developments. Tõlge eesti keelde 2000.

Karvonen, P. (2003). Liikumisrõõm: lapse motoorika hindamisest ja kehalisest arengu toetamisest. Tallinn:Ilo, lk 29.

Leppik, P. (2004). Laps ja tema mõtlemise areng. Tartu Ülikooli kirjastus. Lk 40

Pratt, P. & Allen, A. (2004). Occupational Therapy for children. Toronto.

Ward, S. (2000). Terane laps. Aidake lapsel andekaks saada. Varrak.